

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יג, תשכ"ב

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

ברור, שלא כל חידושיו (שנהג, לעתים קרובות, להקיפם במירכאות כפולות) נקלטו בלשון, ואף בימיו לא כולם היו מקובלים. לעתים נכשל בהם בקיצוניות מרובה. אחרים היו מוזרים ומצחיקים, ואי אפשר היה להם שיתקבלו בלשון.

בוודאי יש הגזמה בדבריו: „ואלפיס מיצירותי התאזרחו כבר” (עם שחר עצמאותנו, עמ' 22); אך ראינו, כי לא מעטים מהם נשתגרו בלשון, ואין איש יודע, שבן־אב”י הוא מחדשם.

ישראל הורביץ

„ומי במים”

הטובע במשל ומליצה

לש' תודר בהוקרה

כאדם טובע הוא מחזיק גם בקש להצלתו (מנדלי, „קבצניס”, כ”ג).

אתה, חביבי, טובע נאחו בקש — — — כן, אני טובע הנאחו בקש (יהושע בר־יוסף, „העומדים על הסף”, עמ' 112). והוא היה נאחו בשאלה אחרונה זו כטובע הנאחו בקש (הוא, שס, שס).

כטובע הנצמד אל קורה מצילה (עמוס מוסינסון, „גבעה אחת”, עמ' 119).

הייתה בי מעין הרגשה של צולל בתוך גבעולי-סוף:
הוא אוחו באחד, תופס אחר, שולח ידו שוב לאחר — אך כולם
אין בהם אחיזה של ממש, כולם רופפים ונמשכים אחרי הגוף
השוקע (אשר ברש, „אנשים טובים“, עמ' 216).
כטובע המבקש נקודת אחיזה (דבורה בארון, „שברירי“,
עמ' 193).

אחזנו אז בדברים האלה כטובעים האוחזים בעוגן-
ההצלה (יהודה יערי, „כאור יהל“, עמ' 151).
מי שטובע במצולות ועוד הוא מרים את ידו לעזרה
(י' הר-אבן, „חמישי בשבת“, עמ' 12).

וכטובע, שמבקש לאחוז בקורת-עץ שצפה בין גלי-ים
כן עלה לפתע הרהור בלבו (י' בורלא, „מאבק“, עמ' 133).
כטובע שהושיטו לו אזור הצלה רץ ישר נכחו (יצחק
שמי, „נקמת האבות“, עמ' 84).

נאחו בהם כטובע בקש- (הוא, שם, עמ' 105).
כטובע התופש בקרש צף על פני הים הנגרש (יוסף
חנני, „מזל“, עמ' 102).

כטובעת בגלי עצבונה העכורים, חיפשו עיניה הדאובות
קרש הצלה מספינת חייה הסוערת (הוא, שם, עמ' 140).
נאחו בשניים אלה, כטובע בקנה של קש (מילא אוהל,
„גשר“, עמ' 117).

ואולי משום שיש סוג אנשים הנאחו באדם השני
כטובע המחזיק בקרש הצף על פני המים (יגאל מוסינזון,
„דרך גבר“, עמ' 96).

כצפות טובע בין משבריים ליד כי תמשהו ותשיבהו

לחיים (י' בורלא, "מאבק", ח"ב, עמ' 448).

כמריש טרוף-סער אשוט סביבה, במרחק היד המושטת
(צבי ארד, "ימי ניסן", עמ' 133).

...ונאחזה בקנה-הקש הראשון שמצאה על דרכה
(מ"ז וולפובסקי, "ילד יולד לנו", עמ' 80).

מינה נושאת ידה המחזיקה עיתון, כטובע הנושא ידו
בין הגלים האדישים (נעמי פרנקל, "שאלו ויוהאנה", עמ' 244).
...ובידי עלתה למוש מן המים איש אחד, אשר צף
על המים וידו אחוזת בקורה מוצלה מאש והוא עייף ויגע,
כל עוד רוחו בו ("ל גורדון, "העצמות היבשות", ס"ב,
עמ' 12).

כמאמר הבריית: הטובע נאחו בחודה של חרב (דב
שטוק, "ממחוז הילדות", עמ' קכא).

פרפורי נפש חולת אהבה, היאבקות עם הגורל, ניסיון
להיאחו בקש (ג' שופמן, כ"ג, "בעיגול", עמ' 77).
מגדלור של הצלה לעם הטובע במצולות ים הכליון
(ש' שלום, "הנר לא כבה", עמ' 131).

— בדרך כלל? — אמרה אסתר בשמחה, כאוחזת
בגבעול של קש (א' שטיינמאן, "אסתר חיות", עמ' 93).

— — — קול כקול של אדם טובע הפורש אליך
זרועות (מנחם תלמי, "נחש הכסף" (ג' דור בארץ) עמ' 471).

...וכטובעת במצולות אחזה במלה אחת כמו בה תוושע
(פרץ סמולנסקי, "יללת הרוח" (למדן), עמ' 10).

...והיה בקולות אלה רעד משונה, כרעד ראשי
האצבעות של טובע, הנוגעות בסוף החוף (ש' צמח, "הגרוש",
עמ' 146).

אחו שמעון בפרפר¹ כטובע בגלגל-ההצלה (מידר שיף.
„שמעון צהמארא“, עמ' 242).

... עד שהפך לזעקת „הצילו“ מטילה אימים של טובע

בשבולת בים (שמואל בן ארצי, „שבת“ [פלאי], עמ' 37).

... כבקרש הצלה אחרון נאחזו תלמידי הישיבה
בזעקותיהם (בן-ציון גרשוני, „על קידוש השם“ [פלאי],
עמ' 138).

... להיתלות בה ממש, כאדם זה הטובע בים, שמבקש

להיתלות בדוברת-של-עץ, הצפה לעומתו (יגאל קמחי,
„המזווה“ (מבחר סיפורי אי“ לקמחי) עמ' 341).

הילל מעד ונפל לתוך המים „מיין גאט, ילד הצילני

נא“, יורק נפחד והושיט לו את הענף, הילל נאחז בו ויצא
מן האגם (אורי אורלובסקי, „חיילי-עופרת“, עמ' 194).

גם הרב ר' חיים נלחם בשארית כחותיו, עד אשר

שלה ה' לידו קרש אחד מן הספינה שנשברה, ונמלט על ידו
(מרדכי בן יחזקאל, „לסטיס בעל תשובה“, עמ' קעו).

אבל עכשיו נאחז בה² כטובע בקנה-סוף (זאב כחל,

„סכריס בפרץ“, עמ' 104).

... אחר-כך היה הוא עצמו מפגר, ושליטתו על

תנועת רגליו ניטלה ממנו. מי-הביצה צוננוהו, והרום היה
מהמם את ראשו. נאחז בגבעולי-עשבים נוקשים, אף הם

נכפפו מפני גופו המט (אריה לאהולה, „מלאך המוות“,
„אורלוגין“ כ"א, עמ' 49).

1. שם פרטי של נערה.

2. בהבטחה.

אך הלב תפס בה כטובע האוחז בקורה (אשר ביילין,
כתבים נבחרים, עמ' 95).

כטובע הנאחז, ברגע האחרון, באיזור-הצלה הצף
אליו, כך נאחזו עיני קישה-ריינה בגלגל-העץ המבשר מים
(ד' שניאור, „הפנון“, „הדואר“, מס' 1620).

וכאדם שטובע — נאחזה בעריסת ילדה, בחדרה של
האומנת (הוא, „הנדר“, שם, מס' 1786).

... או אילו היה נשלח לו קש להיאחז בו, או דג
שיבלעו... (הנוך ברטוב, „השוק הקטן“, עמ' 35).

עד שנאחזו בקש האחרון — עלייה לא"י (י' בר-יוסף,
„עיר קסומה“, עמ' 12).

כטובע הנאחז בקש התפלל תפילה מיוחדת (הוא, שם,
עמ' 66).

כטובע הנאחז בחבל-הצלה (ד' שניאור, „הגאון והרב“,
עמ' 191).

... אך דרור ראה במאמצים אלה קנה-קש שאין להציל
בו אנשים טובעים (יגאל מוסינזון, סיפורים, „השעה היעודה“,
עמ' 58).

... אולם כמו צולל במים אדירים כי יסחבוהו משברי
ים, הגבה למעלה והורד למטה, יושיט ידו להחזיק אף בקנה
רצוף ובעלה נובלת, להציל ממות נפשו (שלום הכהן (פ'
לחובר, „תולדות הספרות“, ס"א, עמ' 134)).

... מה יתן ומה יוסיף קנה וסוף להציל נפש צולל
במים אדירים? הן בהושיט ידו להחזיק בו ישרשו ממקומו
וכשל עוזר ונפל עוזר (יצחק איכל (הוא, שם, שם)).

האם אדם על יגונו וצעריו יתפש, הטובע, גם בחרב
חדה ילפת (ישראל נחום קווארט, „משלי עין בן משק“, נ"י
1941, עמ' 52 סי' 15).
הטובע בשיבולת — אחוז בשיבולת³ (י' לשצינסקי,
„דבר“, י"ג בכסליו תרח"ץ).

הערה

ביידיש:

אז מען טרינקט זיך, כאפט מען זיך אַ אַ שטרוי
(שלום כץ, „פון פאלקס מויל“, טאַראַנטאָ 1940, עמ' 5).
דער וואָס טרענקט זיך, האַפט אַזיך אַן, אַ שאַרף
פון אַ שווערד (בערנשטיין-זעגעל, מס' 1745).

ועיין עוד: ישראל דוידזון, „אוצר המשלים והפתגמים“
סי' 3155; י"ח טביוב, „אוצר המשלים והפתגמים“ סי'
1035; חנניה רייכמן, „פתגמים ומכתמים“ עמ' 351; ישראל
כהן, „זה לעומת זה“ סי' 642, 2088; ש' איינהורן, „משלי-
עם ביידיש“ סי' 2; עקיבא גולנפול, „לקסיקון הפולקלור
העברי“, סי' 452; אדיר כהן, „אנציקלופדיה למימרות“
4416; ישראל הורוביץ, „מבחר פתגמים“ סי' 66; למדן, פלאי
— אנתולוגיות.

3. תפס את המלה שיבולת בשתי הראותיה השונות: שיבולת
מים — שיבולת תבואה (י"א זיידמן, פתגמים בספרות החדשה,
„הצופה“, ט"ז ניסן תש"ב).